

לדון איך ובמה להעניש את המתפרע והורס את הסדר-הציבורי, גלשנו, בשם ההיפר-דמוקרטיה, לדברים שאין להם כל זיקה וקשר לענין...

לשכת-הסעד במעברה

אח"ח 1234567

כעת אני 'קופץ' קצת קדימה, משנת 1948 במחנות-המעצר בקפריסין לשנת 1952 בכפר-אתא: עם הפסקת עבודתי כמזכיר של סניף 'פועלי אגודת-ישראל' בכפר-אתא, בתחילת הקיץ של שנת 1952, התחלתי לחפש בקדחתנות, אחרי עבודה אחרת. והנה התמזל לי באופן מקרי לפגוש בעולה-חדש מרומניה, שמואל רייף, שהיה גר קרוב למקום-מגורי. הוא הציע לי, לתפוס את מקום-עבודתו, שהוא עומד לעזוב: מנהל-חשבונות ומזכיר, בלשכת-הסעד במעברת כפר-אתא. הסתבר, כי רייף מצא עבודה טובה יותר, אך התקשה לעזוב את מקום-עבודתו. בלשכת-הסעד במעברה, כל עוד לא מצאו מחליף, במקומו קיבלתי בברכה את הצעתו. וכבר למחרת התחלתי לעבוד. אך מיד הסתבר לי שזו עבודה לא-פשוטה, לעתים היא כרוכה בסכנת-נפשות, ממש. עצם העבודה לא הסתכמה, רק בניהול החשבונות של לשכת-הסעד, והעברת דו"חות למשרד-הסעד, וכן עבודת מזכירות. אלא גם רישום מפורט של כרטיסיות של מאות מטופלים ע"י הלשכה. היתה זו מעמסה גדולה של עבודה. אך לא רק זה: מטופלים רבים של לשכת-הסעד במעברה הפעילו טירור פיזי-אליים נגד העובדות הסוציאליות. לחצו עליהן בדרישות מפליגות ודמיוניות: לקבל דברים, שלא היו בידי העובדות להעניק למטופלים. כמו למשל: רשיון לפתיחת מפעל מסוים, וכדומה. היו ימים ואף שבועות, שהעובדות, כלל לא העזו להכנס למעברה, מרוב פחד. בגלל המטופלים-האלימים. נוצר מצב אבסורדי, שאני הגבר היחיד בלשכת-הסעד, שהעזתי להיכנס למשרדי לשכת-הסעד במעברה, כדי לבצע את עבודתי. לי לא היתה ברירה, חייב הייתי להתפרנס. אך לא בקלות בא לי הדבר. קללות ודברי-נאצה, קיבלתי במידה גדושה, ולעתים אף מכות. הנשים, העובדות-הסוציאליות, פשוט פחדו להיכנס לתחום המעברה, בגלל האלימות הפיסית שהופעלה נגדן.

הרכב הצוות של העובדות הסוציאליות, היה: המנהלת, אסתר הולנדר, ילידת גרמניה, את ימי-השואה עברה בהולנד. העברית שלה היתה 'מתובלת' במלים גרמניות והולנדיות. בעלת השכלה אקדמית, אך היתה מעט מפוזרת. העובדות: חסיה גרבר, רווקה קשישה מליטא, לשעבר עסקנית בארגון אמהות עובדות, פפי גוטמן, עולה-חדשה מרומניה, רות ברטל, עולה מהולנד. ויוכבד הלברייך, עלתה מפולין, אחרי המלחמה. בימי המלחמה היתה בבריה"מ. מובן מאליו, שבהיעדר העובדות מתחומי המעברה, נאלץ הייתי לבצע חלק לא-קטן מעבודתן המקצועית של העובדות-הסוציאליות. כמו למשל: הערכת כושר-עבודתו, או אי-כושרו, של ראש-המשפחה המטופלת. או הצעות מעשיות של שיקום כלפי משפחות המטופלים. וכדומה.

אחת העבודות שהתקשיתי בה, בהתחלה, היתה הגשת הדו"ח הכספי, מדי חודש, למשרד הסעד והרווחה, באמצעות משרד הסעד בחיפה. כמעט כל העובדים במשרד הסעד בחיפה היו דתיים [אחד העובדים היה: הרב ר' אליעזר האגר, מאוחר יותר הוכתר כאדמו"ר הנוכחי של שושלת ויז'ניץ-סערעט, בחיפה]. הייתי אתו ביחסי-ידידות מיוחדים. בכלל כל אנשי מחלקת הגזברות התיחסו אלי באהדה גלויה, והשתדלו לעזור לי ככל שיכלו. ובמקרה והתקשיתי ונתקלתי באיזו בעיה, יצאו מגדרם לסייע לי. אחד הידידים הטובים שרכשתי לי שם, היה אנשל מלר, מחיפה. את משרד הסעד בחיפה ניהל, ד"ר אברהם כהן [מיוצאי גרמניה].. במחלקתהגזברות, היה לי קשרים ידידותיים עם: מר אשר וקסלבוים, אברהם רבינוביץ', הרצל ומשה גוטמן. אנשים אלה עשו כמיטב יכולתם לסייע לי. במיוחד עזר לי רבות, מבחינה מקצועית, אנשל מלר. אינני יודע, אם הייתי מסתדר בלי עזרתו. ביחס לגובה השכר שקיבלתי, לא חל שינוי, ממה שקיבלתי, בתור מזכיר של 'פועלי אגודת-ישראל', המשכתי לקבל 52 לירות לחודש. אך בכל זאת אמרתי, לעצמי: 'ברוך שפטרני', מה'בעלי-בתים' הקודמים.

נהפכנו לעובדי העיריה בקרית-אתא

תאריך: 12/4/57

בקיץ 1955, חל שינוי דרסטי במעמדינו: כל עובדי לשכת-הסעד במעברת כפר-אתא. שעד אז היינו עובדי-ציבור שמעמדם היה מעט 'מעורפל': כל התקציב של לשכת-הסעד, בא ממשרד-הסעד והרווחה, בירושלים. אך בישראל כמו בישראל: התקציב לא הגיע אלינו ישירות ללשכה, אלא באמצעות משרד-הקליטה, שהעביר את התקציב אל המועצה-המקומית בכפר-אתא, וזו העבירה אלינו את התקציב. אמנם היינו חייבים לדווח, מדי חודש, ישירות למשרד-הסעד והרווחה, באמצעות המשרד בחיפה. אך בכל זאת רשמית, לא היינו נחשבים כעובדים של משרד-הסעד. למעשה לא היה לנו, רשמית כל בעל-בית. כעת, בקיץ 1955, בא קיצו של כל ה'פלונטר'. וזה כתוצאה מהעובדה: שהמועצה-המקומית בקרית-אתא, הוכרזה ע"י משרד הפנים, כעיר ואם בישראל. ויחד עם ההכרזה הנ"ל סופח שטח שיפוטה בה נמצאת לשכת-הסעד שלנו, אל שטח-שיפוטה של עירית קרית-אתא, וכתוצאה מכך, החליטה עירית קרית-אתא, 'לספח' אליה את כל עובדי לשכת-הסעד במעברה, רטרואקטיבית, החל משנת 1952.

'בעיות מיוחדות'

עבודתי בלשכת הסעד במעברה, ומאוחר יותר בקרית-אתא, העמידה אותי לעתים בפני אתגרים בעייתיים, שלא קל היה לי לעבור עליהם לסדר-היום. עצם הישיבה במעברה, או בשטח-השיפוט של המעברה, היקנה לאותם תושבים זכויות מסוימות [גם לאלה שלא גרו ממש במעברה, ולא נתמכו כספית

ע"י לשכת-הסעד, הזכויות היו: אשפוז-חינם, עזרה-רפואית וכדומה. היו פונים ללשכת-הסעד. והנה קרה, ששתי משפחות דתיות, שגרו סמוך וצמוד למעברה, אך לא במעברה ממש. והנה הנשים בשתי המשפחות עמדו ללדת, וביקשו ממני לתת להן הפניה [התחייבות] לאשפוז בבית-החולים 'רמב"ם' בחיפה. עיינתי, בכובד-ראש, בבקשתן של שתי המשפחות, והגעתי למסקנה: היות והן גרות בשטח-שיפוטה של 'המעברה', על-אף שאינן מוגדרות כנתמכות הן זכאיות ליהנות מזכות של אשפוז-חינם, בדיוק כמו כל תושבי המעברה. שכן הן גרות באותו שטח-שיפוט, מחוץ לשטח-שיפוטה של קרית-אתא. אחרי אותו מקרה, באו אלי אנשים מקרית-אתא, וגם ממקומות אחרים, וביקשו גם הם, 'הפניות' לאשפוז יולדות. כמובן שסירבתי. ואז שאלו אותי: למה אני מפלה אותם לרעה? הסברתי להם את ההבדל: אתם גרים בתחום-שיפוט אחר, ולכן אני לא רשאי לטפל בכם בכלל. אבל הצרה היא שאנשים לא היו מוכנים לקבל הסבר אובייקטיבי כל כך פשוט.

אחד מאלה, מבין תושבי המעברה שלא קלטו מושגים פשוטים ומובנים מאליו בחברה דמוקרטית פתוחה, היה בחור במעברה בשם נאזם. מוצאו היה קורדי. למעברה בכפר-אתא, הוא הגיע מעיראק, מיד בראשיתה של המעברה, בשנת 1950. ב'חורף הקשה'. לא לבד הגיע נאזם, הוא בא עם אמו הקשישה החולה והסחוטה, ועוד שתי אחיות עיוורות לחלוטין. נאזם היה בן 35, נמוך-קומה ורזה. ונראה צעיר מכפי גילו. בניגוד לרבים מיוצאי עדתו, נאזם היה מאוד ידידותי. היה לו לנאזם, עוד אחות שלישית בכפר-אתא, נשואה לקבלן עפר עשיר. כעבור שנה, בערך, מיום בואו למעברה, נפטרה אמו הזקנה, ונאזם נשאר עם שתי האחיות העיוורות. לא היתה לו לנאזם, עבודה קבועה. המשפחה היתה נתמכת ע"י הלשכה בסכום חודשי קבוע. אך מדי פעם, היה נאזם בא ללשכה, ומאחר והעובדות הסוציאליות הדירו את רגליהן מלהיכנס למעברה, מפחד האלימות שהופעלה נגדן, כך שאני הייתי 'האוזן השומעת' היחידה, מטעם הלשכה. נאזם היה 'שופך' לפני את מר-ליבו, על הצרות והבעיות שיש לו עם האחיות העיוורות. אני הייתי מרגיע אותו, ומבקשו להתאזר מעט בסבלנות. שכן העובדות, שטיפלו בתיק, הבטיחו, שישנם סיכויים טובים, ששתי האחיות העיוורות, תיכנסנה בקרוב למוסד לעיוורים. וכך הייתי משקיט ומרגיע את נאזם. מעולם לא ציפיתי ממנו לאקט של אלימות. אך פעם הוא בא ללשכת-הסעד במעברה, שקט ורגוע, כשפחית קטנה, עם נפט בידו הימנית. ובידו השמאלית החזיק קופסת גפרורים. לשאלתי: נאזם, מה זה? הוא ענה לי בשקט מופתי: 'באתי לשרוף את הלשכה'... לקח לי שעות ארוכות, עד שהצלחתי לשכנע אותו, ולהשפיע עליו שלא יעשה את המעשה. אך בשום אופן לא הצלחתי לשכנע אותו, שאין בידי עובדי הלשכה כל סמכות ואפשרות להעניק לו רשיון לפתיחת מאפיית-פיתות [שהוא ביקש]. אך לפחות הצלחתי למנוע ממנו מעשי-אלימות, שהיה מסבך עצמו בפלילים.

לצערי הרב חיינו אז בתוך מערבולת של בלבול ואי-הבנת מושגים פשוטים מובנים. ומדי פעם הייתי נתון לאיומי סחיטה. כך למשל: מר בר', יהודי דתי מהונגריה. בעל-מום [מלידה]. נשוי עם שתי ילדות בגיל ביי"ס. בהמלצת הלשכה קיבל מר בר', משרה בתור שרת באחד מבתי-הספר הדתיים במקום. גם אשתו עבדה, בהמלצתנו, כ'סייענית' באחד מגני הילדים. בנוסף לכך נתמכה המשפחה ע"י הלשכה בסכום כספי חודשי קבוע. אך מר בר' לא הסתפק בכך, יום אחד הוא נכנס למשרד, וסגר את הדלת אחריו, [בדרך-כלל העדפתי שהדלת תהיה פתוחה]. לשאלתי, למה הוא סוגר את הדלת, הוא אמר, שיש לו איזה דבר-סודי. ומיד הוא 'שפך' לפני את 'סודו': הוא דורש [כן ממש דורש], להעניק לו, לאלתר, רשיון לפתיחת חנות בשכונתו, שכן אם אסרב, ילשין עלי שהענקתי [כביכול] לפלוגני... לא חכיתי עד שיסיים את דבריו. מיד ניגשתי ופתחתי את הדלת לרווחה, שהוא סגר, והוריתי לו: 'צא ואל אראה אותך יותר'... לצערי היתה זו תקופת דמדומים. אנשים איבדו את שיקול-דעתם. דימו בנפשם שמספיק ללחוץ קצת על הפקיד הממונה, ומשאלתו [הלא-כשרה], מיד תתמלא.

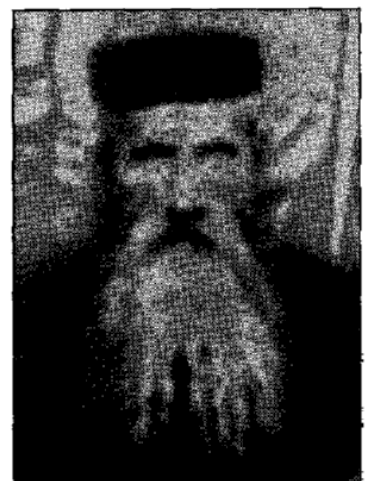
לצערי, המקרה של מר בר' לא היה מקרה בודד. שוב היתה לי 'תקרית', עם אישיות רבנית דגולה, שהתגוררה בקרית-אתא, שגם ניהל ישיבה במקום. יום אחד בא אלי איש אחד, שליח מטעמה של האישיות הרבנית, והביא לי איזה מיסמך. אך לא הירשה לי להציץ בתכנו של המיסמך, רק ביקש ממני לחתום על שולי המיסמך. [כאחראי על לשכת הסעד במעברה]. כמובן שסירבתי לחתום על מסמך שאינני יודע כלל את תכנו. למחרת היום [היה זה יום ששי], אחרי שעות עבודתי במשרד, ניגשתי אל האישיות הרבנית הנ"ל. חששתי, כי אולי היתה כאן איזו אי-הבנה. בסופו של דבר, פגשתי את האישיות ברחוב, וליוויתי אותו הביתה. בדרך הסברתי לו: אני פקיד ממשלתי, ואינני יכול לחתום על מיסמך שאינני יודע תכנו. ועל כך השיב לי האיש הרב: 'אני הוריתי לאיש ששלחתי אליך, לא להראות לך את תכנו של המסמך. אבל כעת אני יכול לגלות ולומר לך: במיסמך אני מבקש תמיכה מממשלתית עבור 25 הבחורים שלומדים בישיבה שלי בכפר-אתא'. הגבתי על כך בתמיה גדולה ואמרתי: יש לי שתי שאלות: א. איך יכולת לבקש ממני, עובד ממשלה, לחתום על מסמך שלא ראיתי את תכנו. ב. איך בכלל יכולת לבקש ממני לחתום על דבר שהוא מחוץ לתחום השיפוט של עבודתי. בין לאלה שסבורים שתחומין דאורייתא, בין אלה שסבורים שתחומין הן רק מדרבנן, זה מחוץ לתחום עבודתי, ובהחלט אסור היה לי לחתום על מיסמך שכזה. בתגובה על כך התחילה האישיות הרבנית לגדף ולקלל את כל אלה ששייכים וקשורים ל'פועלי אגודת-ישראל' [בגלל תמיכתם למועמדותו של הרב גפן-אויסאיבל, כרב העיר בקרית-אתא, ולא בו]. בקיצור, חזרתי הביתה עם טעם מר בפה. אם אישיות רבנית כה רמת-מעלה אינה מבחינה, בין האסור והמותר

בעבודה ציבורית, לאן אנו באים. נזכרתי באמירה 'קוצקאית כי: 'נוגע בדבר', גרוע יותר מעיוור. שכן, עיוור ממש, לא רואה כלום, אבל 'נוגע', כן רואה, אלא שהוא רואה את הדברים בהיפוך ממה שהם במציאות.

באיצטלא של חסידות

תוך היותי שקוע, בבעיות קשות וסבוכות, במקום עבודתי, שהתקשיתי לפתור אותן. לא חסרו לי כלל, גם בעיות אישיות. בנוסף לבעית הפרגסה, שלא היתה בשפע. היו גם בעיות בריאות, בעיקר בריאותה של אשתי חדוה ז"ל. היינו כבר שש שנים אחרי החתונה, וחדוה לא הצליחה עדיין להרות. באמצעינו הכספיים הדלים, הוצאנו המון כסף [במושגים שלנו], על רופאים ותרופות. אי-לכך חידשתי את היכרותי הישנה, עם הרבי מגור זצ"ל [ה'בית ישראל], איתו היתה לי היכרות ארוכה עוד מלפני המלחמה, בזכות אבי הי"ד, שהיה בקשרי-ידידות הדוקים אתו. אי-לכך הייתי נוסע מפעם לפעם לירושלים. מאחר ולא היה לי נעים, כל פעם לשאול את קאפוטת-המשי החסידית, מחיים בויס ז"ל. ביקשתי ממנו שיתן לי את הכתובת, של החייט שלו, אצלו תפר את הקאפוטה שלו. שמו של החייט היה [דומני] אופנהיים. חייט מיוחד לתפירת בגדים חסידיים בחיפה. קאפוטה זו, אמנם מזמן הוצאתי אותה ל'פנסיה', וקניתי 'קאפוטת-משי חדשה, אך עדיין הישנה שמורה אצלי בברוקלין.

אמת, בימי החורבן נעדר ממני התום והלהט החסידי, שהיה בי לפני החורבן. בכלל, ימי-החורבן שינו והקשו אצלי את מערכת הרגשות העדינות. ובכל זאת, לא אכחיש את העובדה, כאשר נכנסתי לקבלת 'שלום' אל ה'בית-ישראל', אכן התרגשתי ביותר. שוב לא היה זה אותו אברך חסידי מווארשה, כפי שהיכרתי אותו אי-פעם, ר' ישראל אלטר, שהתארחתי בביתו לפני המלחמה, והוא במו-ידיו שירת אותי והגיש לי אוכל. אלא אישיות רוממות-הוד, המעוררת בך 'ראת הכבוד' פנימית. הפעם בירושלים, בשנת תשי"ב, 1952, כשהגעתי אליו בתור 'חסיד', למרות כל גילויי הידידות שהוא הפגין כלפי, הרגשתי כלפיו מין 'ראת התרוממות', שתיחם וחייץ בינינו. התקשיתי לשתוח לפניו את בעיותי. ובפעם נדירה אחת, אף פרצתי בבכי. שכן באמצעותו הוא הזכיר לי את משפחתי ששיכלתי, ובמיוחד את אבי הי"ד.

אבי הי"ד

הוא הרגיע אותי, כפי שמרגיעים ילד קטן. שאל אותי, וחדר לפרטי-פרטים, עד שמצאתי עצמי שוטח לפניו חלק מבעיותי. דומני, שאצלי הוא חרג ממנהגו, מכפי שנהג עם חסידיו, לשוחח רק על בעיותיהם-הם. אלא הוא שאל אותי, גם

על שרידים אחרים, של כמה מהידידים והמכרים המשותפים שלנו. התעניין ושאל: מה קרה עם פלוני? ומה עם אלמוני? אכן, הרביתי לבוא אליו ולהתייעץ אתו על בעיותי השונות. על-פי-רוב, באתי אליו לירושלים [כשהיה גר עוד בדירתו הצנועה ברחוב רש"י, והתפלל ו'נהג' את ה'טיש' בבית-המדרש הקטן ברחוב 'שפת אמת']. אך לפעמים ניצלתי את ההזדמנות [בשנים יותר מאוחרות, כשכבר ניהלתי את הספריה]. פעם באתי לירושלים, לרכוש ספרים, ולברר משהו במזור הספריות, שליד משרד החינוך והתרבות. והנה יום אחד כשאני צועד ברחוב מרקוס, אל ביתו של המו"ל ראובן מס, לרכוש ספרים בשביל הספריה. לפתע אני רואה את הרבי, את ה'בית-ישראל' זצ"ל צועד לקראתי [כל יום, פרט לשבת, היה צועד, מוקדם בבוקר, דרך ארוכה ברחובות ירושלים, בלויית אחד הבחורים]. התביישתי נורא, כי היה זה יום חם ביותר, ולא הייתי לבוש בז'קט. אך לא היה מנוס. לא יכולתי לברוח או להסתתר. הייתי חייב להמשיך ולהתקרב אליו. אלא שהוא הקדים אותי, חיך אלי, ואמר לי בחיוך ובחביבות: אני יודע מה אתה עושה כאן, אבל תאמר לי: לפחות אינך רוכש ספרים פסולים וטמאים? 'תקרית' מסוג אחר היתה לי אצל ה'בית ישראל', באותן שנים: פעם באתי עם אשתי לחוג את חג הסוכות בירושלים. התארחנו במלון קטן: 'רוזנבוים', בשכונת 'מקור חיים'. מאחר והיה לי, אותו זמן תסבוכת עם שלטונות גרמניה, בענין הפיצויים שלי. בשכל ה'הדיוטי' שלי חשבתי, שכדאי לנצל את קבלת ה'שלום' אצל הרבי, ולשאול אותו, מה דעתו בענין. הייתי כמעט הראשון ל'קבלת שלום', קידם אותי רק הרב זילברברג מפיטסבורג, [נכדו של 'רבי נפתלי וירשובור']. 'הרבי' ישב לבוש כבר בבגדי יום-טוב וה'שטריימל' חבוש על ראשו, ופניו פני מלאך-אלוקים. והנה אך פתחתי את פי, להסביר את בעיית, גער בי הרבי. ואמר: 'בדברים שכאלו אתה בא אלי, עכשיו...' כשהדגש הטא על ה'עכשיו' [על ה'עצט']. השתתקתי ונאלמתי, מרוב פחד ובושה. ממש רעדתי. כנראה שה'רבי' ראה פרצופי המכורכם, והתחיל לפייס אותי: 'הלא אתה נשאר כאן בירושלים לחג, תיכנס אחרי החג, אולי אפילו בחול-המועד ונשוחח...'.

'תקרית', מעט בדוחה יותר, היתה לי פעם אחרת: ליל-שבת אחת, בעת הכרזת האישים המתכבדים, בעת ה'טיש' לאמירת 'לחיים', לעבר ה'רבי' על כוסית יין. הכריז המשמש בקודש, ר' יהושע-נח הישיש, שמוצאו היה מקאליש, והיה מתרפק עלי בגלל 'מוצאי הקאלישאי', שכן אני נכד ה'נפש-חיה' מקאליש. וכך 'אימץ' אותי ר' יהושע-נח כקאלישאי, והכריז, בקולו המחוספס: 'ישראל-יהושע מקאליש, אומר 'לחיים'. אך מניה-וביה תיקן אותו 'הרבי' והפליט: 'דומני, שהוא גר בכפר-אתא...'.

ויכוח עם ב"כ 'מבקר המדינה'

בין הוויכוחים וההסתבכויות השונות במסגרת עבודתי בלשכת-הסעד במעברת כפר-אתא, יצא לי גם להיתקל בפקיד מעניין של משרד מבקר-המדינה.

בדרך-כלל הייתי מקפיד להופיע במשרדי הלשכה במעברה, בדיוקנות בשעה 7 בבוקר. אך יום אחד, כשהגעתי ללשכה, כבר חיכה לי 'אורח'. היה זה בא-כוח מטעם משרד מבקר-המדינה. [דומני ששם משפחתו היה חריף]. היה זה איש מאוד סימפטי, נעים-הליכות. מאוד אינטליגנטי. היה פשוט נעים לשוחח עם האיש. לא היה תחום שהיה זר לו. שוחחנו על עולם ומלואו. על בעיות אישיות וציבוריות. אך לבסוף הגענו גם לעיקר: מטרת שליחותו, לשם-מה הוא בא. הוא הציג לי 'שאלות' ואני עניתי לו לענין, ובדיוקנות מירבית. הראתי לו את הדו"חות הכספיים. בסופו של דבר הוא הפטיר ואמר, שלפי דעתו הכל כשורה. ובעצם אינו יודע בשביל מה הוא טרח להגיע אלינו. אך מכל השיח החלקלק איתו, 'הרחתי' שהאיש הזה עם אדיבותו המוגזמת והמופגנת. בעצם 'מחפש' פגמים. ואכן לא טעיתי. האיש היה אמן במציאת 'פגמים' ו'חטאים', בלתי-נראים.

ואכן ^{לדעתי חסידות} מר ח' מצא את אשר חיפש: אותה עת קיבלה לשכת-הסעד שלנו, באמצעות משרד-הסעד בחיפה, מכולת שלמה של בגדים משומשים, מתנר מיהודי ארה"ב בשביל תושבי המעברה. עם קבלת 'המתנה' התלבטנו הרבה: לא היה לנו מקום היכן לאחסן את הבגדים, גם לא היה לנו כוח-אדם שיטפל בחלוקת הבגדים. לבסוף מצאתי פתרון: תמורת שכר מיזערי-סימלי שכרנו, מרתף בביתו של מר לשצ'ינסקי, [בשכונת 'הרשלה'] בכפר-אתא, ואיחסנו שם את כל מטען הבגדים. כדי לחלק אותם, בצורה מסודרת, גייסנו את אחד המטופלים בלשכה [הוא לא נתמך על-ידינו כספית], את מר קרומהולץ, עולר מרומניה [הוא התנדב לעבודה זו תמורת שכר סמלי]. קרומהולץ גם הציע לנו שיטה טובה והגיונית לחלוקת הבגדים. לאחר מציאת הפתרון, התייעצתי על כך עם אנשל מלר, רואה-חשבון בגזברות משרד-הסעד בחיפה. מלר שיבח אותי על מציאת הנוסחה המתאימה ביותר.

אך מה שמצא חן בעיניו של מלר, ואף זיכה אותי ב'טפיחה על השכם', לא מצא חן בעיניו של מר ח' ממשרד מבקר-המדינה בחיפה. הוא ראה בצורת חלוקת הבגדים, 'פירצה' גדולה בניהול תקין של מינהל ציבורי. בשיחות הטלפוניות, שהמשכנו לנהל, הרבינו להתווכח. הוא הודה שאכן היה זה המוצא והפתרון המוצלח ביותר. אך בדו"ח שכתב, הוא תקף אותי תזיתית, על שום שחרגתי, כביכול מ'ניהול ציבורי תקין'. למען האמת: הייתי מאוד מאוכזב ומרוגז מהתנהגותו של מר ח'. הפקיד 'החלקלק', שמלכתחילה בא עלינו בעלילה. בא ושיבח ולבסוף המציא לנו 'בוקי סרוקי'. אדרבה: כתבתי לו במכתב, מה אתה היית עושה במקומי? מוותר לחלוטין על משלוח הבגדים, שהנזקקים במעברה היו כל-כך זקוקים לו? או שהיית עושה ונוהג כמוני, ועושה אותו דבר: שוכר [בפרוטות] מרתף, שוכר כוח-אדם [ג"כ בפרוטות], ומעניק לנזקקים ביגוד. מענינת היתה תשובתו ['חלקלקה' גם היא]. אין ספק שהצעדים שנקטת היו נכונים וראויים. אך לא היה נכון לגבות מהנזקקים סכומי כסף [סכומים סימליים

שאמורים היו בדיוק לכסות את ההוצאות המיזעריות, עבור שכר-דירה, ודמי-עמלה למר קרומהולץ].

לשכת-הסעד עוברת לעיריה

כאמור כבר, חל שינוי במעמדינו, של עובדי 'לשכת הסעד' במעברת כפר-אתא בקיץ 1955. שכן כל שטח השיפוט של המעברה עבר לשיפוט של עירית קרית-אתא. אותה עת גם חל שינוי במעמדה של כפר-אתא: במקום מועצה מקומית [שהוכרזה כעיר] הוקמה, עירית קרית-אתא. ואנו, כל עובדי לשכת-הסעד, נהפכנו להיות, ריטוראקטיבית, עובדי העיריה בקרית-אתא. לא עוד 'עובדים ארעיים' של משרד-הקליטה. לשכת הסעד במעברה חוסל ועבר לקרית-אתא. שיכנו אותנו, את לשכת-הסעד, בבנין הישן של 'המועצה המקומית'. ואילו משרדי העיריה, שזה עתה הוקמה, שיכנו בבנינה החדש שבנתה העיריה במרכז העיר. גם בהרכב הצוות של העובדות הסוציאליות, חלו אי-אלו שינויים. במקום המנהלת, אסתר הולנדר [שפרשה לגימלאות], החליפה אותה אשה צעירונת [ממוצא מרוקאי] רינה צפרוני. גם חלק מהעובדות-הסוציאליות התחלפו. רק המטופלים ובעיותיהם לא התחלפו, על פי רוב הבעיות נשארו, כבדות ומכבידות.

[אוצר החכמה]

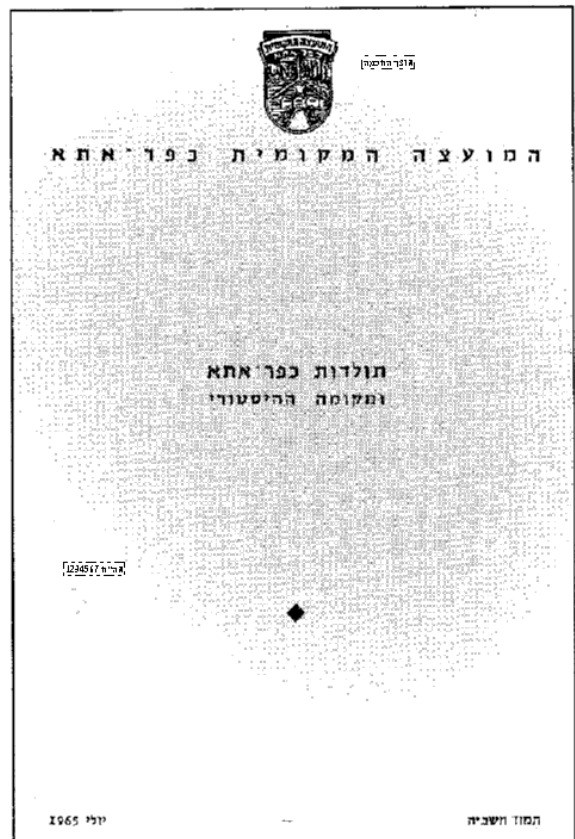
יוסף מריאני

עם העברת 'לשכת-הסעד' במעברה לשיפוט של עירית קרית-אתא, והפיכת עובדי לשכת-הסעד, לעובדי העיריה, חל שינוי מהותי, כפי שצינתי כבר, במעמדנו. הן בגובה השכר, הן בזכויות והן בצורת התיפקוד של העובדים. בעיריה כבר פעל מזמן 'ועד עובדים', בראשותו של יוסף מריאני. 'ועד העובדים' בעיריה, היה 'חי ופעיל'. לא רק הוריד כל חודש סכום פעוט ממשכורתו של העובד, שבא לידי ביטוי בתלוש' של השכר. אלא ממש ייצג את העובדים לפני המעביד, וגם חשב על רווחתו של העובד: אירגן בילויים משותפים, טיולים בארץ, ואף בחוץ-לארץ, בצורה מאורגנת. דאג להענקת מתנות לעובדים לרגל אירועים: חתונה, 'ברית', וכדומה. הענקת 'שי-לעובדים', לחגים, מטעם 'המעביד', העיריה, פעמיים בשנה: לקראת ראש-השנה, ולקראת פסח, ועוד. כל זה נעשה ביוזמתו ובהשראתו של ראש 'הוועד' יוסף מריאני. מי היה יוסף מריאני? ומה היו תפקידיו בעיריה? הוא עבד עוד במועצה-המקומית, ואחר-כך בעירית קרית-אתא. מילא תפקידי עבודה שונים: היה סגן-גזבר וממלא-מקומו, ראש-מחלקת החינוך והתרבות והספורט. ראש-המחלקה לתרבות תורנית. המעניין שבדבר, שיוסף מריאני, כלל לא היה יהודי. על אף ששפתו העברית היתה קולחת, נקיה, עשירה ומדויקת. [בעת היותו ראש-המחלקה לתרבות תורנית, קיבל מריאני, יותר מפעם אחד מכתב ממשרד-החינוך והתרבות, המחלקה לתרבות תורנית, ממוען אל: 'הרב יוסף מריאני' ראש המחלקה לתרבות תורנית. אך להפתעתם

של אנשי משרד החינוך והתרבות, הסתבר שאותו: 'הרב יוסף מריאני', כלל אינו יהודי. הא כיצד? ובכן, יוסף מריאני היה נוצרי איטלקי, שבימי מלחמת העולם-השניה, בהיותו חייל בצבא איטליה, נפל בשבי האנגלי. ואיכשהו התגלגל ובא לארץ-ישראל, ונקלע לכפר-אתא. כאן הכיר נערה יהודיה, שילדה ממנו שתי בנות. יוסף התערה חברתית בקרב האוכלוסיה היהודית הקטנה של הכפר, והיה פעיל במפא"י. נמנה על עובדיה הראשונים של המועצה.

איסוף חומר היסטורי על כפר-עטה

היה זה בשלהי שנת 1955. כבר אחרי שמעמד עובדי לשכת-הסעד במעברה, הוכר ואושר כעובדי העיריה בקרית אתא. יוסף מריאני, ששימש כראש 'ועד העובדים' ובאופן לא פורמלי גם שימש כ'דובר' העיריה - ובכלל 'ידו היתה בכל': "האיש בחש מאחורי הקלעים" והיה מעורב בכל תכני העירייה. יום אחד הוא בא אלי, מריאני, ואמר לי: כעת 'אבית-העיר' נזכרו ש'כפר עטה' הוקמה, בדיוק לפני שלושים שנה [בשנת תרפ"ה, 1929]. ולכן יש לציין את המאורע בצורה חגיגית. הנהלת העיר כבר החליטה באיזו צורה לחגוג את המאורע. בין היתר החליטו להוציא לאור מחקר היסטורי על תולדות המקום, ועל התהליך של יצירת היישוב. אני 'דחרחתי' כבר אצל כמה סופרים וחוקרים, על הוצאה לאור של חיבור כזה. אבל, אמר לי מריאני, בוודאי כבר הספקת להכיר את הקמצנות של העירייה שלנו והעומדים בראשה. הם אינה מוכנים 'לבזבז' כמה אלפי שקלים, על דבר שנראה בעיניהם מיותר לחלוטין.

"תולדות כפר-אתא ומקומה ההיסטורי"

אך אני משוכנע ויודע שזה משגה חמור, ממש חטא בל יכופר. אשר הדורות הבאים לא יסלחו לנו זאת. לכן עלה בדעתי לבקש ממך שתתנדב, לאסוף עדויות מראשוני המתיישבים בכפר עטה. את החומר שתצליח לאסוף נערוך ונדפיס אותו, קודם כל ב'סטנסיל' בשביל בתי-הספר שלנו במקום. אחר כך, אולי נצליח לפרסם את החומר בדפוס בצורה אנושית יותר.

קיבלתי עלי את המשימה שהטיל עלי מריאני, לבצעה בהתנדבות מוחלטת מחוץ לשעות עבודתי. הבנתי, לא רק את חשיבות העניין אלא ממש 'נדלקתי' עליה

בהתלהבות. חשתי בכך מין 'שליחות' היסטורית. קודם כל הכנתי לי רשימה ממעט ראשוני המתיישבים, כמו למשל: משה מרדכי בויס, ישראל דמבינסקי, ראובן גישייד, מיכאל פיש, משפחת טבצ'ניק ועוד. בעיקר ביצעתי את עבודתי בשעות הערב: לאחר שסיימתי את עבודתי בלשכת הסעד, במקום ללכת הביתה, הלכתי אל האנשים לגבות מהם את העדויות, לשמוע את זכרונותיהם על בואם לכפר עטה, מתי והיכן רכשו את חלקת האדמה שלהם בכפר עטה? גביית העדויות מפי האנשים הקשישים לא היתה פשוטה כלל. לא תמיד כשדפקתי על דלתם הם היו מוכנים לפתוח את סגור-פיהם, לפעמים בכלל לא היו מוכנים לקבל אותי: 'תבוא ביום אחר', היו אומרים לי. במרוצת הזמן רכשתי לעצמי 'טכניקה' איך לרכוש את אמונם ואיך 'לדבר' אותם. להביא אותם בכלל 'לפתוח את הפה' ולספר על תהליך וצורת השתקעותם במקום הזה. לא חסרו גם, תוך כדי שיחה אינטימית עם אנשים, מצבים מביכים: בלי משים, ומבלי שחשבתי על כך, דרכתי פה ושם על 'יבלת' כואבת. כך אירע למשל עם משפחת א'.

אוצר החכמה

הטרגדיה של משפחת א'

בין המשפחות הראשונות שהתיישבו בכפר-עטה, היתה משפחת א'. מוצאה היתה ממחוז לובלין בפולין. ראש המשפחה היה 'איש אדמה' במלוא מובנה של המלה. במשך כמה דורות היו בני-משפחה עובדי אדמה. האיש היה בעל אחוזה גדולה, ובעקבות סכסוך עם אחד משכניו, גוי אנטישמי, החליט היהודי למכור את האחוזה, ולעלות להשתקע בפלשתינה. בעצם, היה בדעתו לנסוע בעצמו לארץ ולרכוש בה אחוזה, אך מהיותו טרוד ושקוע במכירת אחוזתו, בפולין, נתפתה לרכוש קולוניה באחת החברות שעסקו במכירת אדמות בפלשתינה. רכש כמה חלקות אדמה אך ביקש מהסוכן להביא לו 'דוגמה': שקית אדמה מהאדמות שרכש עבורו. כשהביא לו הסוכן שקית אדמה, הריח האיש את גרגירי האדמה ופניו התכרכמו. הוא התרעם על הסוכן וגער בו: נחלה כזאת רכשת לי, הלא זו אדמת חול, ולא ניתן לגדל עליה שום צמח רציני! סוכן הקרקעות בראותו את גודל אכזבתו של מר א', הרגיע אותו ואמר לו: אין לך להצטער, ניתן לבטל את הרכישה, ולא תצטרך להפסיד אגורה, כי יש ביקוש רב לאדמות באזור זה [אחוזה בית', לימים העיר תל-אביב]. אני אקנה לך, אמר הסוכן, אדמה בצפון הארץ. אכן, כעבור זמן-מה, הביא לו סוכן הקרקעות שקית אדמה-בוצית [מכפר-עטה, מטעם חב' 'עבודת ישראל']. האיש הריח את גרגירי האדמה, בהנאה גלויה, ואמר: אכן, לזה התכוונתי. זוהי אדמה של ממש שניתן לגדל עליה כל דבר. אך לימים, כאשר הגיע ארצה, להשתקע עם משפחתו, והגיע לנחלתו בכפר-עטה הנידחת, רק אז נודע לו על השגיאה הנוראה שעשה, במו-ידי, כאשר ביטל את הרכישה של אדמת-חול, בחוף תל-אביב, ובמקומה רכש את האדמות הבוציות בכפר-עטה. מרוב צער ואכזבה מרה, על מה שעשה, האיש שלח יד בנפשו... היה זה הקרבן הראשון בכפר-עטה...

משה מרדכי בויס

משה-מרדכי בויס, נימנה על גרעין המתיישבים-החקלאים הראשונים, שהתיישבו בכפר-עטה. מוצאו היה מהעיירה סטאשוב, במחוז קיילצה. הוא סיפר לי שהושפע מדרשותיו של רב העיר, רבי יהודה-לייב גראובארט [מחבר הספר 'חבלים בנעימים' וממניחי היסוד של תנועת 'המזרחי'], שדיבר בהתלהבות רבה על בניין הארץ, ויישוב ארץ-ישראל, וכתוצאה מכך, הפכו רבים מתושבי העיירה ל'ציונים' ואף עלו לארץ-ישראל. ואחד מהם היה משה-מרדכי בויס. אך שונה היה משה-מרדכי מאחרים בני העיירה סטאשוב, הוא הפך להיות איכר, עובד אדמה. כה רבה היתה תשוקתו למלא את בקשת הרב, שיהודים יהיו עובדי אדמה, שהצליח להנחיל את אהבתו ותשוקתו לאדמה, גם לבניו ולנכדיו. כל ימי היותי תושב קרית-אתא, משפחת בויס עסקה בחקלאות כענף פרנסה היחיד. ה'רפת' של משפחת בויס היתה, דומני, הרפת האחרונה בקרית אתא.

בנימה נוסטלגית, התחיל ר' משה מרדכי לספר לי על ימיו הראשונים בכפר-עטה. איך הם הגיעו, אחרי 18 יום של טלטולים וסערות-ים על 'טרנטה' של אניה רומנית עתיקה. הם הגיעו - עשרת האברכים הצעירים הראשונים - לכפר נידח זה בשלהי הקיץ של שנת תרפ"ה 1925. התנאים היו עלובים ביותר, אפילו לפי המושגים הפרימיטיביים של מזרח-אירופה. כך למשל: מים, היו מביאים הערבים בתוך מיכלים על חמוריהם ומוכרים לנו במשורה. לחם, היו נשינו אופות, פעם בשבוע, בתוך 'טאבונים' ערביים, ביום חמישי. הנשים הסתגלו לכך בקושי רב. מידי פעם היתה התנפלות הערבים על קומץ היהודים, אך תמיד הצלחנו להבריח אותם. אך פעמיים נאלצנו לעזוב את כפר-עטה, וזה בגלל ההמונים הרבים שנאספו עלינו, מכל הסביבה. נאלצנו לעזוב, בעיקר, בשל השריפות, שהצליחו הערבים להצית את כל הגרנות, הכל עלה באש. וזה אילץ אותנו לעזוב זמנית את כפר-עטה. אך התעקשנו וחזרנו. אך החיים בכפר לא היו קלים. כך למשל, סיפר לי, ר' משה-מרדכי, בשטף דיבורו, איך בליל חשוך ואפל, הוא הרכיב את אשתו ההרה ללדת, שחלתה לפתע בקדחת, על אחד הסוסים, ודהר איתה לבית-החולים בחיפה... היתה זו הדרך היחידה. שכן עם עגלה לא

סקירה היסטורית מאת ד"ר זאב וילנאי

knk-kbr-nlkn

השם כפר-נלכא ניתן לפי המצב כפריתא של ישוב קטן שחיה במקום הזה, לפני כוא הימורים אלו. כנראה זוהי ארבעת של המלה כפר. והכן חיה פה ישוב קטן והערים על כך שבו חיה הערים בשעת הדיבור שערות הקברים בסביבת המסכה. אילו אפשר לשער וזר ראשון חיה לשם כפריתא בשפות הקדומות, כחומר מרכזי הדיבורים שבינו יוסף בן מתתיהו (מלכות) בספר הליל, לראות המוד נגד תרומות. כנראה 66 למחנה. כרישית המסמכות והמבצרים בגליל כוא גם השם כפריתא. המספר כתיב בספר זה כי שוכן הוא במצב אנטראפטי, על אחד המבצרים אל זרי הליל התמחן, כמו היה מצות של המורים. אילו כפר כפריתא יבוא מקורית מהרים, ולפיכך כפר כפריתא, המבנה על הדרך פננת. למעשה המקדש לעזובת תרומות פננת בספר ונלכא, בדרך המבנה צפנית כנפר-אתא, ונכנסת בלב הור הליל.

בסביבת המבנה של כפר-אתא נלכא למדי כפרים שנה אכן חזקה הקונה כחונה יחידית למבנה הכפר. ציין את המענה של כפר סגלי להבוא שנה, כימי יללון חרימנים, במאה השנה - סלישית למחנה (צירי).

כתובת רומאית
נמצאה בכפר-אתא. זה כתוב:
המקום הכפר - Pago Vincal (1)
המקום - חפנית-סלישית למחנה.

1) חזי יוסף ל - Kapharetha, כנפרית אתר - Kapharetha, עיני:
Fleury Joseph Opera, of Nica, IV, p. 353.
חרישית מוסמכת, כפר מלחמת היהודים (ב. כ. ל.), מואה במקום 'כפריתא' - כפר-אתא.
כנראה סלישית.

סקירה היסטורית אודות 'כפר אתא'
מאת הד"ר זאב וילנאי

ניתן היה לעבור את הבוץ העמוק לאורך הדרך. שוב היה מקרה, סיפר לי ר' משה-מרדכי, והוא בעצמו הוכש ע"י נחש ארסי, לא היה זמן להתלבטות: הוא נהג בקור-רוח, בדיוק כפי שלימד אותם, את האיכרים ה'מושבניקים', הרופא המחוזי: לבצע בעצמם את 'הניתוח' בלי כל אמצעי הרדמה, בלי אמצעים היגייניים... לא היה זמן לכך. ר' משה-מרדכי מראה לי את הצלקת בידו, שנשארה לו מאותה 'אופרציה'.

הרב בנימין מנדלזון זצ"ל

את הרב מנדלזון לא ראינתי, שכן אותו זמן

שראינתי את 'ותיקי' כפר-עטה, הוא כבר עמד לעזוב את המקום, ולעבור לשמש כרב במושב 'קוממיות'. אבל מהיותי מאוד מקורב אליו אני יכול לדלות מזכרונות, אי-אלו שברירי-זכרונות, ולנסות לשרטט מהם: 'דיוקן רוחני', של הרב הראשון בכפר-עטה והשפעתו הגדולה, על קרובים ורחוקים. הוא נראה לי כבן-דמותו של רב מימים קדומים, רב שאין לו בעולמו אלא 'ד' אמות של ההלכה', בקיצור: א 'פארצייטישער רב', ז.א. בלי

הרה"ג ר' בנימין מנדלזון זצ"ל
[אח"ח 1234567]

כל התחכומים של העידן המודרני. האיש היה שונא בצע, חי בצניעות רבה והסתפק במועט שבמועט. ביתו היה דל וצנוע ביותר. הוא היה הרב הראשון בכפר-עטה. סביבו התרכזו אחדים מן הראשונים בכפר, כמו למשל: ר' משה טויב, ר' ישראל דמבינסקי, ר' ראובן גישייד, ר' לייב בלומנקראנץ, ר' חיים-יצחק סטניסלבובסקי, ר' אלימלך טורק, ר' שמחה שנקר, האחים: ר' שמחה ור' ישראל'קה טבאצ'ניק [שהפעילו בכפר מפעל לתעשיית ה'חלבה' בשם 'השחר'], ר' מרדכי גרינבלום ועוד. זה היה בסך-הכל ה'גרעין' עליו הסתמכה ה'קהילה' הקטנה בימיה הראשונים. השוחט והמוהל הראשון היה ר' ישראל-יצחק חסידה [בוצ'אן, מוצאו מחסידי אלכסנדר, מחבר ספרים ידוע]. גם ה'קצב' ובעל האטליז היה יהודי חסיד ובר-אוריין ר' יחיאל קינאסט. מנהל ה'חדר' אותו יסד הרב, היה ר' יידל פלדמן, יהודי יקר, מחנך מוכשר ומסור. אכן ה'חדר' זכה לתנך ולהוציא מתוכו פרי הילולים.

אותו זמן, בשלהי שנות העשרים, כשהרב הגיע לכפר-עטה, כל הכפר התרכז בכמה צריפים שהוקמו על הגבעה, ליד בית הכנסת, שהיה למעשה שריד של בית-תפילה מוסלמי שהערבים נטשו אותו. היה זה בנין אבן יחיד בכל הכפר. סמוך לו, עמד צריף 'המקווה', ולידו בית-השחיטה לעופות. ממול: עמד 'בית הרב', כלומר צריף-עץ בו גר הרב עם אשתו וילדיו הקטנים. ומולו: צריף ה'חדר',

התלמוד תורה. סיפרו לי שהצריך של ה'חדר' שימש בעבר גם כאכסניה כעין 'הכנסת אורחים' לאלו שנקלעו לכפר או לעולים חדשים שהגיעו ובינתיים לא מצאו מקום להתארח, התאכסנו שם. בכלל יש לציין כי הרב מנדלזון הצטיין באהבת ישראל אמיתית, נוסח וורקה [משם מוצאו]. תמיד היה מקבל כל אדם בסבר פנים שוחקות, אהב לעזור ולסייע לכל אדם מישראל בכל ענין, ובפרט כשנקלע אליו יהודי בר אוריין, או בר-אבהן. לא אשכח באיזו התלהבות הוא השתדל לסייע בידי כשאספתי חומר ביוגרפי על אבות-אבותיי הגאונים מקוטנא וקאליש. כמעט כל יום היה מתפנה מעיסוקיו הרבים ומחפש אחרי, כדי לספר לי עוד סיפור עליהם, שנזכר בו.

אח"ח 1234567

ועיסוקיו של הרב אכן היו רבים ומגוונים. בנוסף לעניני דמתא היו 'שאלות' ובעיות של אנשי הכפר, הביאו אליו 'שאלות' שהזמן גרמן: 'שאלות' שהשוואה הנוראה גרמה לכן. רבנים רבים בארץ הריצו אליו 'שאלות עגונות', שהתקשו להתמודד עמהן, ושלחו את 'השאלות' אליו, בבקשה לעיין בהן ולמצוא להן פתרון: לבעיות ומצוקות של האנשים הצעירים, ששיכלו את בני, או בנות-זוגם, וחיפשו דרך לבנות מחדש את ביתם היהודי. גם ה'עליות' מארצות השונות הביאו איתם לא מעט 'שאלות', שהיה צורך להתמודד איתן. הייתי פעם נוכח בחדרו, כשבאה לפניו תימניה צעירה, וחזרה כבפזמון שוב ושוב: 'אני קטטננה, אני קטטננה...' כנראה לימדו אותה לומר זאת כדי שהרב יתיר את נישואיה מבעלה הזקן, בבחינת 'מיאון' של קטנה. הרב לא קיבל את דבריה, כמובן. היו גם בחדרו [ה'בית-דין שטוב'], התפרצויות ומחזות קורעות-לב ומשפילות של טכס ביצוע ה'חליצה'. וכל זה בתוך החדרון הצר בצריך הדל.

אך הצריך הדל של הרב, היה גם עד לאירועים משמחים ומרוממים את הנפש. אני מתכוון למסיבות 'מלוה מלכה', שהתקיימו כל שבוע מידי מוצאי-שבת, בהשתתפות כמעט כל ה'גווארדיה' של הרב בכפר-אתא הדתית, במיוחד בלט נוכחותם של העולים החדשים הדתיים. בשעה שהרב אמר את דברי תורתו, נהרה של אושר וסיפוק קרנו מפניו הסגופים. במיוחד היינו נהנים מ'סיפורי המעשיות' של ר' משה טובי [שהיה חלק אינטגרלי קבוע במסיבת ה'מלוה מלכה'], שסיפר ר' משה, שהיה יהודי חסידי קשיש, שהגיע לכפר אתא מפולטוסק [מצאצאי הצדיק, רבי יחזקאל'ה מקוזמיר]. בדרך-כלל היה הסיפור לקוח מתוך הספר 'שבחי הבעש"ט'. ובעצם כבר זכרנו בע"פ את כל הסיפורים, וכשר' משה התקשה להיזכר באיזה פרט, היינו מאזכרים ומסייעים לו לסיים את סיפור-המעשה.

הרב היה מקובל ומכובד גם על הציבור הלא-דתי [שהגיע וזרם גלים-גלים בהמוניו, עם הקמת מפעל הטקסטיל של משפחת מולר מצ'כיה, 'מפעלי אתא' הוקמו, בשנות השלושים המוקדמות]. אך יחס זה נפגם מעט בשנת 1947, לפני הכרזת המדינה. אמנם הרב היה תומך נלהב בהקמת המדינה היהודית, וראה בה כעין 'אתחלתא דגאולה', בירך ותמך בכל אחד מהבחורים הדתיים המתגייסים, אך

בשלהי 1947 קרה דבר מצער: בין פעילי ומפקדי ה'הגנה' בכפר-אתא, היה מפקד אחד לא יהודי [מכת ה'סובוטניקים', שומרי שבת, שאינם יהודים]. וכשהבחור הזה נהרג באחת הפעולות, רצו פעילי ה'הגנה' להביאו לקבורה בבית-העלמין היהודי. הרב התנגד לכך, באומרו: אני מוכן להספיד אותו ולהרעיף עליו הילת גבורה, אך לא להביאו ל'קבר ישראל'. בתגובה לכך, החלו להתנכל לרב וביתו. צריפו הפך ליעד לרגימת אבנים משך ימים אחדים. והשמשות בצריפו נופצו וילדיו הקטנים התכרבלו בבהלה גדולה מפחד רגימת האבנים.

הרה"ג ר' בנימין מנדלזון זצ"ל

דרשותיו של הרב [בדרך כלל בבית הכנסת, ב'שבת שובה' וב'שבת הגדול', אך בשנתיים הראשונות לאחר שקמה המדינה, דרש הרב, ב'יום העצמאות' בחוץ, בכיכר המרכזית], דבריו נאמרו ברגש רב, ותוך בכיות. לאלה מאיתנו הזוכרים את דרשותיו, זכורים בוודאי שהרב הירבה להשתמש במילים: 'אילו זכינו'... אנו היינו מחייכים, ראינו בכך - בחזרה שוב ושוב על הביטוי 'אילו זכינו' - צורה בטלנית. אך לא כן הרב. הוא אכן האמין בכל הווייתו שזוהי אתחלתא דגאולה, והוא הצטער בכה וכאב על החמצת השעה. המצב הריאלי טפח על פגיו וגרם לו מפח-נפש גדול. הוא כאב את המצב הרוחני הירוד במדינה, והסתגר יותר ויותר בתוך 'ד' אמות' של הלכה והחסידות. עד ש'נשבר לו', ואז קם ועזב את כפר-אתא, והעתיק את מקום ישיבתו למושב החרדי 'קוממיות' בדרום הארץ.

ר' ישראל דמבינסקי

אם כי בהחלט ניתן היה לכתוב ספר עב-כרס, על כל אחד מראשוני המתיישבים בכפר-עטה, שכן כל אחד מהם היה עמוס זכרונות וחוויות עשירי-מתח. אך הדבר פשוט לא ניתן. אך לא אצא ידי חובה, אם לא אקדיש שורות אחדות לדמות מסקרנת זו. ר' ישראל נמנה על גרעין המתיישבים הראשון שהגיע בשנת תרפ"ה לכפר עטה. מוצאו היה מווארשה, בתור אברך חסידי צעיר נמנה על חסידיו של הרבי מפיאסצנה. לפי המלצתו של רבו, התקשר אל אחיו של הרבי, הרב ר' ישעיה שפירא, שעמד בראש חברת-ההתיישבות, 'עבודת ישראל', וכך הוא הגיע והתיישב בכפר-עטה. היה עוד מאפיין ביהודי יקר זה: מאז ובמשך שנים רבות ר' ישראל דמבינסקי היה הסנדלר של הכפר. מי שהזדקק לתיקון נעליים היה בא אליו. כשהגיעתי, בשנת 1948 לכפר עטה, זקנו ופאותיו היו עוד אדומות-לוהטות. אך כשעזבתי את קרית-אתא בשנת 1984, זקנו הפך כבר כולו לבן.

במרוצת הזמן התקרבותי אליו והתחבבתי עליו. מידי פעם היה פותח לפניי את סגור-ליבו ומספר על עברו בווארשה. איך מגיע אברך חסידי בן-תורה לסנדלרות? ובכן, כאשר התחיל לתכנן את עלייתו ארצה, בתחילת שנות העשרים, הציע לו הרבי מפיאסצנה, שהוא הסתופף בצילו: כדאי לך ללמוד איזר מקצוע, שתוכל לעת הצורך להתפרנס ממנו... וכך הגיע אל שרפרף הסנדלרים. אך למרות שהיה מרבה לספר לי הרבה מעברו בחו"ל, מעולם לא דיבר על משפחתו: היו לו שתי בנות נשואות, גרות במקום, אך שתיהן היו לא-דתיות, פעילות בתנועות השמאל. את צריפו חלק עם ה'חדר', כלומר: רובו של הצריף הוא הועיד ל'תלמוד תורה', ואכן את המגרש כולו, עליו עמד צריפו, הוא הועיד והקדיש כדי לבנות עליו בנין-קבע לצרכי ה'תלמוד תורה'.

'הבראה' בטבריה

עם תחילת עבודתי ב'לשכת-הסעד' במעברה, החלה עבורי תקופה חדשה לחלוטין. אמנם, לא היה הבדל בגובה השכר, לעומת מה שקיבלתי בתור מזכיר פא"י. אך השינוי התבטא בכך, שקיבלתי את השכר בזמן: מדי חודש, בלי כל איחור. אך בעיקר התבטא השינוי, בתנאים הסוציאליים. רק התחלתי לעבוד, וכבר קיבלתי חופשה ו'ימי הבראה'. הגיע החורף של שנת 1953, ונתבקשתי לצאת ל'הבראה'. התלבטתי: מה לעשות, איך לצאת, ולאן לצאת? זו לי הפעם הראשונה בארץ, 'שנדחפתי' [ממש כך] לצאת להבראה. מאחר ובאותו זמן חשתי בגב, המליץ הרופא בקופ"ח שאצא לטבריה, ולהתרחץ ב'חמי טבריה', שהן סגולה למיחושי הגב. אבל לפני כן התענינתי על מלון כשר וזול. במקרה שמעתי מפי כמה מאנ"ש על 'מלון שפר'. אכן לא התאכזבתי, משך שנים לא מעטות הייתי בא כל חורף להבראה בטבריה, ומתאכסן ב'מלון שפר', שהיה כעין 'אכסניה' חסידית. בעליה היו: ר' חיים וטילא שפר. ר' חיים, חסיד קרלין, דור רביעי לחסידי קרלין בטבריה. ניהל את 'מלוננו', בסגנון, שהנהיגו אבות-אבותיו: בערבי חורף הארוכים, במיוחד בלילי-שבת, ובמוצאי-שבתות. היו אורחי המלון מתאספים ב'חדר האוכל', ור' חיים היה מספר להם, לאט-לאט: 'א חסידישע מעשה', על דברים שקרו [או לא קרו] בימים עברו בטבריה [בטבאריא כלשונו]. ותוך כדי כך, הגישה טילא וכלותיה לאורחים, ממטעמי המטבח של ה'שפרים' המפורסמים בכל טבריה. לא משהו מיוחד, אלא רק כדי, 'ס'הארץ זיך צו דערקאפן' [לעודד את הלב].

מלון 'שפר', ובכלל בתי-המלון בטבריה, רובם ממוקמים למעלה, בקרית-שמואל. ואילו 'חמי טבריה', נמצאים בעיר למטה, מאחורי בית-העלמין. מרחק של כ-3 ק"מ. כבר השכס בבוקר מתחילה תנועה צפופה, של אוטובוסים ומוניות, הנעים מקרית-שמואל ל'חמי-טבריה', הלך וחזור, עם המתרחצים. זהו מין 'פולחן'

וסימן-היכר של טבריה בעונת הרחצה בחורף: גברים ונשים, עטופים ו'מרופדים', בצעיפים ושמיכות, הנעים ונדים, אל או מן המרחצאות. כשהם מצוידים בתיקים, או בסלים ובהם אוכל, שלקחו איתם לעת הצורך. בנוסף למרחצאות ב'חמי-טבריה', היו גם 'אמבטיות-בוץ' שהיו ממוקמות בקופ"ח בטבריה. שם פעל

טיול באניה מטבריה לעין-גב.
חדוה עומדת מימין, יהושע עומד מעל (ראשון מימין)

צוות רפואי שבדק את את הפונים וקבע אם זקוקים לטיפול, ואיזה טיפול של מאסאז'ים ואמבטיות בוץ הם זקוקים. אני, למשל, קיבלתי 6 אמבטיות בוץ. המחיר לטיפול אחד היה [דומני, אך אינני בטוח] 5 ל"י.

בעל המלון, ר' חיים שפר, היה דור רביעי בטבריה חסיד קרלין. יומו

'הגדול' היה ז' אדר. אז הוא ובניו הפגינו במירון, את כל התייחסות באמנות הריקוד. ר' חיים ובניו היו מסוגלים לרקוד שעות רבות, ולבצע כל מיני תנועות אקרובטיות, מדהימות, להנאת הצופים. האמת היא: בגלל המבצעים של ר' חיים ובניו במירון, השתדלתי, באותן שנים שהייתי נוסע לטבריה, לתאם את זמן שהותי לז' אדר. לא סבלתי את 'היריד' בל"ג בעומר במירון. בז' אדר התגיגה היתה מכובדת וסולידית.

אוצר החכמה

אך הבראה בטבריה, זה לא רק 'חמי טבריה', ואפילו לא מלוננו של ר' חיים שפר ואורחיו השונים והססגוניים. טבריה מחולקת גם, בין 'טבריה של

טיול בכפר נחום. חדוה במרכז, יהושע עומד משמאל

מעלה', [שדווקא נמצאת טמונה עמוק באדמה הסלעית], לבין 'טבריה של מטה, שהיא כוללת בתוכה: את מרחצאות של 'חמי טבריה, בתי-מלון הרבים הפזורים ברובם למעלה, בשכ' 'קרית-שמואל', ים-כנרת ואניות-הטיול הרבות העורכות טיולים באתרי

הסביבה. חברת טיולי 'אגד', כל זה נכלל ב'טבריה של מטה'. ומה שייך ל'טבריה של מעלה'? ובכן: ראשית-כל טבריה מקובלת כעיר 'מימות יהושע בן-נון', בה קוראים את המגילה ביום ט"ו באדר. אך סימנה הבולט ביותר, הוא: מיד בכניסה

לעיר, מזדקרים לעיניך: קברו של הרמב"ם המרשים, ולידו, קברו של רבי יוחנן ותלמידיו. נמשיך הלאה: כשאתה יוצא ממרחצאות 'חמי טבריה', ומחכה לאוטובוס, שיביא אותך למלונך בקרית-שמואל, אתה מסתכל סביבך: כמה צעדים מאחורי בניני המרחצאות, אתה רואה: גוש בנינים בסגנון מזרחי, זהו הקבר המפורסם של רבי מאיר בעל הנס. וכשאתה משוטט בעיניך מולך לעבר הגבעה המתנשאת, אתה מזהה את בית-העלמין העתיק של טבריה, שם תמצא את הציונים הקדומים של תנאים ואמוראים, מתקופת התלמוד, בצד קבריהם של רבנים ליטאיים, מתלמידי הגר"א, ועד אדמו"רים חסידיים מתקופת הבעש"ט ועד ימינו. מי שיש לו ענין בידיעת יישוב הארץ, יכול לשוטט כאן, ימים רבים, וללמוד משהו. אכן, לא מעט ספרים בנושא, יישוב הארץ, נתחברו כתוצאה משיטוט בין קברים עתיקים אלו. ואם תטריח עצמך ותעלה על אוטובוס שעולה 'למעלה', לאזור ה'שיכונים' המפוזרים בהר למעלה, ממש מחוץ לעיר, תמצא את קברו המוזנח של הרמח"ל, 'אבי' תורת המוסר והקבלה. הוא מת מיתה חטופה במגפה, בעיר עכו, בח' ניסן, שנת תק"ז, [1747]. בהיותו רק בן ארבעים, וכאמור כבר נטמן בטבריה.

המהנדס ר' אלתר בורנשטיין

סוגי אורחים שונים, היו מתארחים ב'מלון שפר', אך רובם ככולם היו דתיים. רוב האורחים היו: חרדים: ובראשם 'ראשי-ישיבות', רבנים ורבניות, ו'כלי קודש', אך לעתים נזדמנו לשם גם אנשי 'עמך', שחיפשו מלון זול ועממי. היו 'אורחים קבועים' שהיו באים מדי שנה, בדיוק באותו זמן וקיבלו את אותו החדר. ר' אלתר בורנשטיין מירושלים, למשל. איש מענין היה ר' אלתר: יהודי בא בימים, כשזקנו הלבן הארוך וכן משקפי-הקריאה המוזהבים שהרכיב, הוסיפו לו הדרת-כבוד, חשיבות ויקר. במקצועו היה ר' אלתר מהנדס-בנין. [על אף שאף פעם לא סיים כל בית-ספר, פרט ל'חדר']. הוא גולל לפני את סיפור-חיו: הוא נולד בלובלין, בעודו ילד עלה עם משפחתו ארצה [הרבה לפני מלחמת-עולם הראשונה]. אך עם פרוץ המלחמה בשנת 1914, הוא הוגלה מן הארץ, והתגלגל חזרה לפולין. עם סיום מלחמת-עולם הראשונה, ניסה ר' אלתר לחזור ארצה. אך אז נתברר לו שהארץ 'סגורה' לפניו: שכן ממשלת הוד-מלכותו בלונדון, שהשתלטה על הארץ, במקום הטורקים, מסרה את 'המפתח' לכניסה ארצה לידי ה'פלסטינה-אמט' בווארשה, שבראשו עמד המהנדס אנשל רייס. פעמים אין-ספור ביקר ר' אלתר אברך בן עשרים אצל אנשל רייס, אך ללא כל תוצאה: 'הארץ זקוקה לאנשים עובדים ולא לפרזיטים, שכמוך', הטיח בפניו, אנשל רייס. דבריו של רייס הרתיחו את דמו של ר' אלתר, הוא התמקח והתדיין אתו, לפני השלטונות האנגלים, עד שלבסוף, האנגלים [ולא רייס], העניקו לו היתר-כניסה, חזרה לארץ, ממנה גורש בימי המלחמה.

ר' אלתר, בנוסף להיותו תלמיד-חכם מובהק, היה אדם 'מעורב עם רבריות'. אדם מאוד 'חברתי'. לא הייתי צריך להתאמץ, כדי לאהוב אותו. שונה ר' אלתר מהאורחים החשובים האחרים. שכן הרבנים וראשי-השיבות, כמו למשל, ר' מאיר חדש, ראש-ישיבת חברון, היו באים להתארח לתקופה קצרה של יום-יומיים. ולא הספקתי להכירם ו'לתהות על קנקנם'. שונה היה ר' אלתר, שבא לטבריה לתקופה קצובה, אך ארוכה. וכך נרקמה בינינו מערכת של ידידות.

ה'כאליאסטר'ה' מכפר-אתא

בין האורחים שנקלעו למלון 'שפר', היו גם אנשי ה'כאליאסטר'ה' מכפר-אתא, כך כונתה חבורה שלמה מבין הפועלים שעבדו במפעלי 'אתא', והיו מגיעים להתרחץ בטבריה ברעש גדול, והתארחו במלון 'שפר'. הם הגיעו למלון הזה, בגלל המחיר הזול שנתבקשו לשלם. היו אלו בחורים פשוטים והמוניים. דתיים, אך לא חרדים. בעלי המלון, משפחת שפר לא היתה 'להוטה' אחריהם במיוחד. שכן בהתנהגותם, ובעיקר בדיבורם הגס פגעו ופגמו ב'אווירה' ששררה במלון. ורבים מאורחי המלון החשובים [ראשי-ישיבה' ו'כלי-קודש' אחרים, חשו סלידה למשמע-אזניהם. אך בעלי המלון לא היו בררנים, לא היו מסוגלים לסרב לקבלם, שכן היה זה ויתור כלכלי על הכנסה משמעותית. ה'כאליאסטר'ה', בהתנהגותה המעט פרועה, גם הכניסה תסיסה ו'רוח-חיים' בשיגרת-החיים 'הרדומים' של מלון 'שפר'. כמו למשל: על הקבוצה נימנה תימני אחד, בשם סעדיה. מקרית-בנימין, ליד כפר-אתא. סעדיה בא לטבריה לתקופה של שבועיים. אך סעדיה לא היה רגיל למאכלים ה'שיכנוזיים' [האשכנזיים], ובמשך ימים לא בא כל מאכל ממטבח המלון לפיו, אלא הוא יצא לרחוב, קנה 'פית'ה' עם 'גחנ'ון', ובקבוק עראק. עשה 'ביס' בפית'ה' ושטף את גרונו בלגימת עראק הגונה. כעבור כמה ימים, סעדיה הביא לטבריה את אשתו עזיזה. שאלו אותו חבר'ה: 'סעדיה, בשביל מה הבאת להנה את עזיזה? וסעדיה השיב בתמימות: 'מה, שרק אני אסבול? שגם היא תסבול, כמוני... חבר'ה התפוצצו מרוב צחוק, וגם סעדיה צחק עמהם, בכלל לא ידע על מה הצחוק.

אל אנשי ה'כאליאסטר'ה' הצטרף עזרא, איש תל-אביב. עזרא היה 'פושט עור' במקצועו. בבית-המטבחיים בתל-אביב. עזרא הצטרף אל אנשי כפר-אתא, בגלל גיסו חיים, שחבר'ה קראו לו 'באץ'. שמיעתו של עזרא היתה לקויה, לא שמע כל כך טוב. עד שלפעמים, כדי להסביר לו משהו חשוב, היה צורך לצעוק ולצרוח לתוך אזנו. האיש המנהיג והקובע בקבוצת ה'כאליאסטר'ה', היה פרויקה [אפרים]. פרויקה היה מטבעו לץ. גם בעבודה ב'אתא', היה מתכנן כל מיני תעלולים מצחיקים. ויחד עם זה היה אדם כריזמטי ובעל השפעה לא מבוטלת. תקופת-מה אף שימש כחבר-הועד. עכ"פ איש לא עירער על מנהיגותו בחבורת

ה'כאליאסטרדה' שהיתה מגיעה מדי שנה, בראשית החורף לטבריה, וחבריר התאכסנו במלון 'שפר'. פעם התחשק למישהו בין אנשי ה'כאליאסטרדה', לעולל תעלול לעזרא, פושט-העורות מתל-אביב. וכך היה המעשה:

ב'חמי טבריה', שם התרחצו אנשי ה'כאליאסטרדה', היו שלוש מחלקות: 'הבריכה הכללית', שם לא ניתן כל שירות, מטעמה של החברה. אפילו לא היו ספסלים להניח עליהם את הבגדים. הכל היה שירות-עצמי. בריכה עצומה, בתוכה יכלו להתרחץ כמאה איש. היה דוחק וצפיפות איומה, אך היה 'שמח'. כל מיני 'זמרים' ו'חזנים', היו משמיעים את קולותיהם: אופרות וקטעי חזנות, וסתם 'קטעים' של מחזות והצגות. ב'בריכה' אף פעם לא היה משעמם. מה גם שמחיר הכניסה היה ^{מאה שקלים} רק: 50 אגורות. ואילו ב'מחלקה', כל אחד קיבל מקום עם מספר, בו ניתן להתפשט ולהשאיר את הבגדים. ואחרי הרחצה [ב'בריכה הקטנה'], עטפו אותך בסדין ובשמיכה. אך במחלקה המחיר היה כבר 2.70. ואילו ב'מחלקה' 3' שנמצאה בבנין החדש, שם המחיר כבר היה 5 ל"י. עזרא, פושט העורות מתל-אביב, שהיה סקרן לדעת: 'מה נותנים בעד 5 הלירות?' ובכן אחד הליצים של ה'כאליאסטרדה' לחש לאזנו החירשת של עזרא: 'שם כל הצוות נערות צעירות, למחרת היום עזרא השכים לצאת עם האוטובוס הראשון ל'חמי טבריה', וקנה כרטיס ל'מחלקה' 3'. באמצע היום חזר עזרא. שיכור כלוט ונורא מרוגז, הקים מהומה גדולה. ניסה להתנפל על מי ששיטה בו, והלעיט אותו שטויות. בסופו של דבר, מיד עזבו את טבריה הלך ועוד חבר'ה מכפר-אתא - וגם האיש ששיטה בו. אנשים יעצו לו לעזוב ולהסתתר, מפתח של נקמה מצדו של עזרא. גם בעלי המלון רמזו שהיו מעדיפים לוותר על אורחים מסוג זה.

הרופאה 'המשוגעת' בטבריה

במסגרת הטיפול הרפואי של 'חמי טבריה', בשיתוף עם קופ"ח הכללית, היה קיים שרות-רפואי מיוחד בשביל המתרחצים. בשנים ההן, שנות 'החמישים', עמדה בראש הצוות הרפואי, ד"ר איזבל יולס, ניצולת השואה מהולנד. 'שפתה הרפואית', היתה מעט מחוספסת ואף בוטה. אך בלי-ספק שהיתה רופאה-מומחית. היא לא שמה רסן על לשונה. כשנכנס אליה לבדיקה, ידידי אהרן פרנקל מכפר-אתא, היא גערה בו: "למה אתה זולל כל כך הרבה? אתה תמות מהר". כשאני נכנסתי, אמרה לי להתפשט ולצעוד הלך וחזור בחדר. ולבסוף שאלה: 'מתי שברת את הרגל?' מאחר ולא זכרתי כלל, שאי-פעם שברתי רגל. עניתי לה: אף פעם. ואז היא נתנה את קולה עלי בצעקה: מה, גם אתה חושב שאני משוגעת? הסתכל על רגלך, אתה לא רואה שיש כאן שבר, שלא התאחה? הנהנתי בראשי, כי לא רציתי 'להתווכח' איתה ולהרגיזה. אך כשהגעתי למרחצאות 'חמי טבריה' והתפשטתי, נוכחתי לדעת, שלא היסטריה או דמיון-תעתוע דיברו מתוך גרונה. ד"ר יולס אכן צדקה באבחנתה הרפואית.